

Eurooppalainen data- ja tietosuoja sääntely kuntasektorin näkökulmasta

Suomen kuntasektori pitää tervetulleena Euroopan komission aloitetta dataunionistrategiasta. Strategian tavoitteet datan saatavuuden parantamisesta tekoälyn kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi sekä sääntelyn yksinkertaistamisesta ovat kannatettavia. **Tavoitteiden keskiössä tulisi kuitenkin olla dataa ja tietosuoja koskevan sääntelyn yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen. Lisäksi on keskeistä varmistaa, että monimutkainen sääntelykokonaisuus on sovellettavissa myös paikallistasolla.** Paikallishallintoon kohdistuvat vaikutukset on tunnettava, ja EU-tasolta on saatava riittävä tuki sääntelyn toimeenpanoon ja soveltamiseen.

Kuntasektorin toimijat näkevät enenevästi mahdollisuuksia datan ja esimerkiksi tekoälyn hyödyntämisessä. Datasääntelyn tulisi luoda paitsi yrityksille myös kuntasektorille nykyistä selkeämmät suuntaviivat ja tarkasti määritellyt rajat datan käsittelylle. Myös EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa (GDPR) tulee olla joustovaraa paikallistason tietojenkäsittelyn tarpeisiin ja erityispiirteisiin. EU:n moninainen datasektorin kokonaisuus tulisi kuvata ja ylläpitää, samalla havainnollistaen myös lainsäädäntöinstrumenttien väliset suhteet.

Keskeiset huomiot

Monimutkainen sääntely-ympäristö

EU:ssa on luotu merkittävä määrä uutta, myös kuntasektoriin vaikuttavaa datasääntelyä. **Sääntelytoimien lisäksi olennaista on huolehtia siitä, että myös paikallistasolla on tosiasialliset edellytykset soveltaa sääntelyä käytännössä.** Kaiken datasääntelyn toimeenpanoa tulisi tukea konkreettisiin käyttötapauksiin perustuvan, myös paikallishallinnon toimintaympäristön huomioivan ohjeistuksen kautta. Lisäksi EU-rahoitusta tulisi ohjata toimeenpanon tukemiseen, jotta tiedon käyttöön, jakamiseen ja hyödyntämiseen liittyvät tavoitteet toteutuisivat tehokkaasti.

Paikallisviranomaisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

EU:n tietosuoja- ja muu datasääntely yhdessä kansallisen lainsäädännön kanssa asettaa reunaehdot kuntien toiminnalle, mutta avaa myös mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseksi. **Sääntelyn vaikutuksia on kuitenkin paikallistasolla hyvin vaikea arvioida ja tulkita, ja sääntelyn monimutkaisuus hidastaa ja haastaa digipalvelukehitystä kunnissa.** Suomen kunnilla on esimerkiksi Keski-Eurooppaan verrattuna huomattavan laaja tehtäväkenttä. Sääntelyn vaikutuksia paikallisviranomaisiin ei voida pitää lainvalmistelussa vain sivuvaikutuksina – vaikutukset ovat merkittäviä ja ulottuvat laajasti julkisten palveluiden toteuttamiseen ja kehittämiseen.

Datan uudelleenhyödyntämisen käytännöt

Datan avaaminen vaatii kunnilta resursseja, mutta sen hyötyjä on vaikea mitata ja suhteuttaa käytettyihin resursseihin. Lisäksi datan avaamiseen liittyy esimerkiksi tietosuoja ja turvallisuutta koskevia epävarmuuksia, joita tulisi selvittää sääntelytoimien valmistelussa sekä selkeyttää ohjeistuksen tasolla. **Datan avaamisen sijaan etusijalle tulisi asettaa datan jakaminen luotettujen kumppaneiden välillä.** Lisäksi olisi hyvä keskittyä laadukkaan tiedon yhdenmukaisen pohjan rakentamiseen. Tämä tukee datan jakamista vahvistaen Euroopan sisämarkkinoita.

Tietosuoja-asetuksen soveltamista koskevat huomiot

Tuen tarve sääntelyn soveltamiseen

Vastuullisen henkilötietojen käsittelyn varmistamiseksi GDPR:ssä tulisi olla mekanismit, jotka varmistavat valvonnan lisäksi riittävän ohjauksen ja neuvonnan kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Oikeusvarmuuden lisäämiseksi EU-tasolla tulisi edellyttää kansallisilta valvontaviranomaisilta riittävää ennakollista tukea, säätää sääntelyn testiympäristöistä (sandbox) ja edistää tietosuojan sertifiointimekanismeja, ja näin tukea toimijoita – myös paikallisviranomaisia – sääntelyn noudattamisessa. Myös Euroopan tietosuojaneuvoston tulkintaohjeistuksessa tulisi huomioida paikallishallinnon erityispiirteet ja toimintaympäristö.

Kuntien hallinnollinen taakka

GDPR:ään harkitut kevennykset pk-yrityksille ovat perusteltuja, mutta sääntelyn tulisi skaalautua paremmin myös erikokoisten viranomaisten tarpeisiin ja jättää niille joustovaraa valita itselleen sopivimmat keinot tietosuoja sääntöjen noudattamiseen. Hallinnollisen taakan suuruus ja mahdollisuudet esimerkiksi toiminnan digitalisointiin ovat riippuvaisia käytössä olevista resursseista.

Ennakoivien palveluiden mahdollisuudet

GDPR:n 22 artikla vaikeuttaa asiakaslähtöisten ennakoivien palveluiden tarjoamista ja kohdistuu useisiin kuntasektorin palveluihin, joissa olisi mahdollista ennaltaehkäisevästi ja varhaisen vaiheen toimilla tukea ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja esimerkiksi työkykyä. Ennakoivilla palveluilla voitaisiin vaikuttaa esimerkiksi segregaatian ehkäisemiseen sekä lasten ja nuorten koulupudokkuuden varhaiseen tunnistamiseen. Tarvittavia muutoksia lainsäädäntöön tulee selvittää myös kansallisesti, mutta tukea GDPR:n soveltamiseen olisi hyvä saada myös EU-tasolta, jotta yhteiskunnallisiin haasteisiin voidaan vastata tietosuoja huomioiden.

Käsittelyn oikeusperusteiden käyttöala

Henkilötietojen käsittelyperusteiden soveltamiseen liittyy kuntasektorilla epäselvyyksiä, jotka johtuvat myös GDPR:n sääntelyn tasolla tehdyistä ratkaisuksista. Kuntakonsernissa (kunta tytäryhteisöineen) tulkintahaasteet koskevat erityisesti lakisääteistä velvoitetta, yleistä etua ja julkisen vallan käyttämistä, oikeutettua etua sekä suostumusta koskevien käsittelyperusteiden käyttöalaa sekä niiden välisiä rajanvetotilanteita.